

نقش برنامه های درسی مبتنی بر موک در آموزش عالی ایران

مهدی علیزاده^۱، سیده عصمت رسولی^۲

^۱ دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

^۲ استادیار و هیئت علمی گروه برنامه ریزی درسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

چکیده

امروزه زمینه های یاددهی و یادگیری در مقایسه با سایر مقوله ها به کمک فن آوری اطلاعات تحولات سریعی داشته است. در سال های اخیر آموزش مجازی به عنوان یکی از کاربردهای مهم فن آوری های جدید اطلاعات و ارتباطات در جهان مطرح و فعالیت های گسترده ای در این راستا آغاز گردیده است. آموزش مجازی پارادایم جدیدی را پدید آورده و امکان یادگیری در هر زمینه، برای هر فرد، در هر زمان و هر مکان فراهم نموده است. از بین اشکال مختلف آموزش مجازی در سال های اخیر دوره های آزاد برخط گسترده MOOCs گسترش قابل توجهی داشته است. هدف این مطالعه، شناسایی قوت ها، ضعفها، فرصت ها و تهدیدهای برنامه های درسی مبتنی بر MOOC ها می باشد. پژوهش حاضر به روش مروری انجام گرفته است. براساس نتایج پژوهش حاضر، در نظر گرفتن شرایط زمینه ای و برنامه ریزی در زمینه تقویت و تدارک بهینه ی آن، به عنوان شرایط تاثیرگذار بر تمامی مولفه ها و عوامل دخیل در طراحی موک ها در آموزش عالی است؛ دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی سرمایه گذاری خود را در جهت گسترش فرهنگی که خواهان کشف، اختراع، نوآوری و خلق برنامه های درسی مبتنی بر موک ها باشد، به منظور استقرار ساختار دانش محور فراهم نمایند؛ زمینه بسط برنامه های درسی مبتنی بر موکها در محیط های دانشگاهی از طریق کارهای تیمی جلسات پرسش و پاسخ بین دانشجویان و اساتید، بحث های گروهی و تشکیل کارگاه های آموزشی و سمینارها با همکاری سایر سازما نها و مراکز آموزش عالی گسترش یابد. همچنین برای تحقق آموزش مبتنی بر موک راهکارها در حیطه های علمی - حرفه ای، فناوری اطلاعات و ارتباطات، مدیریتی و پشتیبانی منابع و طراحی، اجرا و ارزشیابی شناسایی شدند.

واژه های کلیدی: آموزش عالی ایران، آموزش نوین، آموزش آنلاین فراگیر، دوره های موک

مقدمه

امروزه با ورود فناوری به حوزه آموزش شاهد به راه افتادن مفهومی نوین در عرصه تعلیم و تربیت به نام آموزش الکترونیک هستیم (چو و بیون، ۲۰۱۷). این نوع از آموزش پارادایمی جدید در حوزه آموزش است که توانایی خلق محیط یادگیری جدیدی را به نسبت محیط های یادگیری سنتی دارد (ردوا و همکاران، ۲۰۲۲). این سبک از آموزش به دلیل همسو شدن با علایق و نیاز فراگیران به سرعت همه گیر شد و مورد استقبال گسترده ذی نفعان در سراسر دنیا قرار گرفت و این نوع آموزش الکترونیک پارادایم جدیدی را پدید آورده و امکان یادگیری در هر زمینه، برای هر فرد، در هر زمان و هر مکان فراهم نموده است (جعفری و همکاران، ۱۳۹۷).

از بین اشکال مختلف آموزش الکترونیک در سال های اخیر دوره های آزاد برخط گسترده MOOC گسترش قابل توجهی داشته است (زیمنس، ۲۰۱۳). دوره برخط باز گسترده MOOC یک دوره مبتنی بر وب می باشد که برای هر شرکت کننده به صورت رایگان و قابل دسترس از هر مکانی در جهان است (جعفری و همکاران، ۱۳۹۷). این دوره ها را می توان در قالب چهارچوب بزرگتر منابع آزاد آموزشی دانست که به طور معمول به عنوان محتوای دیجیتال شده قابل استفاده و به صورت رایگان در اختیار دانشجویان و آموزگاران و محققان برای بهره برداری و یادگیری و آموزش و تحقیق در دسترس می باشند (استاچلیکوا، ۲۰۱۶). MOOC ها محیط های یادگیری بر خطی هستند که در آن شرکت کنندگان از سراسر جهان می توانند سهمی در ایجاد مفهوم پژوهش و منابع آموزشی داشته باشند (کوپ و کارول، ۲۰۱۱). MOOC ها به عنوان دوره های آنلاین طراحی شده برای مشارکت نامحدود و دسترسی آزاد از طریق اینترنت، از جمله مطالب سنتی و انجمن های تعاملی تعریف می شوند و با به چالش کشیدن فلسفه های موجود و ادغام روش های آموزشی جدید مانند کلاس های درس معکوس و یادگیری ترکیبی، بر مفاهیم آموزش عالی سنتی تأثیر می گذارند (آنتوان، ۲۰۲۵).

پروفسور وایلی از دانشگاه ایالتی یوتا در ایالات متحده اولین دوره آموزشی گسترده آنلاین را برای دانشجویان سراسر جهان در سال ۲۰۰۷ ارائه کرد (سانچز و لوجان، ۲۰۱۸). مفهوم دوره آنلاین گسترده در سال ۲۰۰۸ توسط دیو کورمیر از دانشگاه جزیره پرنس ادوارد در کانادا و برایان الکساندر از مؤسسه ملی کاربرد فناوری در آموزش علوم انسانی در کانادا طراحی شد (ساهو و رانا، ۲۰۲۰). MOOC مهمترین پیشرفت آموزشی از زمان چاپخانه تلقی شده است (اقبال و همکاران، ۲۰۱۴). از ابتدای MOOC تا پاییز ۲۰۱۱، حدود ۱۶۰۰۰ دانش آموز دوره هوش مصنوعی را انتخاب کردند که توسط سباستین ترون و پیتروویگ در مورد Audacity، یکی از سه پلتفرم اولیه MOOC تدریس می شد (رودریگز، ۲۰۱۲). در فوریه ۲۰۱۳، Coursera اعلام کرد که پنج دوره از دانشگاه های پیشرو به طرح توصیه اعتباری شورای آموزش و پرورش آمریکا اضافه شده است و دانشجویان ایالات متحده می توانند اعتبار دانشگاه را برای پنج دوره Coursera که تکمیل کرده اند، دریافت کنند، که به معنای ادغام دوره های MOOC در سیستم آموزش عالی رسمی است (مه، ۲۰۱۸). دوره های MOOC شامل علوم انسانی، علوم اجتماعی و غیره است. موضوعات چند رشته ای علاوه بر زمینه های بسیار ارزشمند علم و فناوری (هولی، 2017).

در این میان اساتید و مربیان نقش حیاتی در ارتقای تعامل یادگیرنده دارند، و همچنین راهنمایی فراگیران از طریق مواد آموزشی حیاتی است (چو و همکاران، ۲۰۲۴) و به دلیل مزایایی که دارد در موسسات آموزشی متعددی اجرا شده است، از جمله افزایش مشارکت دانش آموز، افزایش تعامل، و بهبود پشتکار دانش آموز و تعهد، در مقایسه با آموزش الکترونیکی سنتی (ادوارد و همکاران، ۲۰۱۸؛ قدیری و همکاران، ۲۰۱۳؛ اسماعیل و همکاران، ۲۰۱۸).

علاوه بر این، برای دانشجویان و اساتید همه کاره است زیرا توانایی دانش‌آموزان را برای مطالعه افزایش می‌دهد به طور مستقل و نتایج مثبتی را به همراه دارد، در حالی که حس هماهنگی و انسجام بین آنها را تقویت می‌کند (اسپرینگ و همکاران، ۲۰۱۶). آموزش سنتی و آنلاین محیط، و الگوهای مختلف شرکت کنندگان MOOC را در خود جای می‌دهد (یوسف و همکاران، ۲۰۱۵). علاوه بر این، می‌تواند ارزیابی کارآمد و انتقاد سازنده ارائه دهد. گنجاندن MOOC ها در آموزش سنتی روش‌ها ممکن است به اساتید اجازه دهند تا زمان بیشتری را برای بحث‌های تعاملی و حل مشکلات مشترک در طول سخنرانی‌های حضوری اختصاص دهند (استیونز و همکاران، ۲۰۱۵). در نتیجه دانشجویان به بیان رضایت از MOOC ها در دوره‌های خود می‌پردازند (هو و همکاران، ۲۰۲۲).

اساتید، مربیان آفلاین و ارائه‌دهندگان MOOC برای افزایش تعامل دانشجویان و ایجاد انگیزه در آنها فرآیند یادگیری، چندین چالش از جمله تعامل محدود چهره به چهره و همکاری، عدم بازخورد فوری، کیفیت پایین محتوای آموزشی، مسائل فنی و نهادی را شناسایی کردند. برای به حداقل رساندن تأثیر منفی این چالش‌ها، پیشنهادهایی برای بهبود تعامل مستقیم بین دانشجویان ترسیم شده است. بازخورد شخصی سریع‌تر، انتخاب محتوای مناسب و با کیفیت و حمایت از دانش‌آموزان با مسائل فنی این یافته‌های پیآمدهای آموزشی را برای مربیان به همراه دارد تا روش‌هایی کارآمدتر برای جذب دانشجویان و افزایش تعامل آنها در MOOC را به کار گیرند (آنتوان، ۲۰۲۵).

فاکس (۲۰۱۳) برخی از مزایای MOOC ها را مورد انتقاد قرار می‌دهد و ادعا می‌کند که آنها ممکن است موفق نباشند زیرا نسبت به فرمت‌های کلاس درس سنتی مانند بحث‌های گروهی و آموزش انفرادی با اساتید پایین‌تر هستند. با این حال، مکس و همکاران (۲۰۱۳) معتقدند که که روش ایده آل آموزش، یادگیری ترکیبی است، اما هنوز مشخص نشده است که آیا MOOC ها می‌توانند با دوره‌های سنتی ادغام شوند یا خیر. کولوویچ (۲۰۱۳) دیدگاه‌های مدرسان دانشگاه را در مورد MOOC تجزیه و تحلیل کرد که نسبت به آموزش سنتی مستلزم زمان، تلاش و خروجی بیشتری است و بررسی نحوه تعامل آنها با اعتبارات و مدارک سنتی ضروری است (فانگ فیفی، ۲۰۲۴).

جاکوبز (۲۰۱۳) نشان داد که دانشجویان دریافته بودند که بیشتر اساتید همکاری کننده در MOOC در زمینه خود شناخته شده و خبره هستند. برخی از اساتید که لزوماً از دانش بالایی برخوردار نیستند توانسته‌اند از طریق MOOC ها برای خود اسم و رسمی دست و پا کنند. آگرو (۲۰۱۳) به منظور بررسی نگرش‌های دانشجویان و مدرسان در زمینه MOOC نشان داد که دانشجویان بر این باور بودند که شرکت در این حس را داشته که در یک کلاس واقعی با آزمایشات برخط، MOOC مهلت مقرر برای تکالیف و آزمون‌های میان‌ترم و پایان‌ترم شرکت کرده باشد. مدرسان بر این باور بودند که این دوره‌ها باعث کسب اطلاعات بیشتر در باره نحوه ترغیب دانشجویان به شرکت در دوره‌های آنلاین و یافتن دو رویکرد آموزشی مفید: بازی گونه کردن آموزش و تحریک تعاملی ذهن مخاطب خواهد شد. آلون (۲۰۱۲) نشان داد که چشم انداز دانشجویان در راستای شرکت در دوره‌های MOOC افزایش مهارت‌های مدیریتی بوده است و معلمان بر این باور بودند که گفتگو شامل چیزی خاصی بیش از آنچه که مدرس پاسخ داده نبوده است. ویدئوهای پنج دقیقه‌ای برای درگیر کردن دانشجویان در دوره مفید بوده است.

در کنار همه تعاریف و مزایایی که فناوری‌های مدرن تدریس دارد، باید دانست که فناوری خنثی نیست و ابعاد مثبت و منفی بر جریان تعلیم و تربیت دارد. یعنی گاه در کشورهای پیشرفته موجب افزایش سرعت فرایند یاددهی یادگیری خواهد شد که نمایانگر بروز بعد مثبت نفوذ فناوری است و گاه در کشورهایی با زیرساخت‌های ضعیف‌تر اختلالاتی را در روند آموزش ایجاد

می‌کند از جمله ناهمسویی بستر موجود و روش های تدریس اساتید، عدم آگاهی دانشجویان از این قبیل ابزار و تاثیر آن بر آموزش، کمرنگ شدن نقش و اثر تربیتی معلم، که همگی نمایانگر بعد منفی اثر فناوری بر جامعه است. به علاوه با ورود فناوری به عرصه یاددهی یادگیری باید دانست که جنبه‌هایی از برنامه درسی از نظر پنهان می‌شود و همچنین جنبه های دیگری از آن بروز پیدا می‌کند لذا می‌تواند آثار متفاوتی بر جریان تعلیم و تربیت بگذارد. پس میزان شناخت و تسلط دست‌اندرکاران نظام های تعلیم و تربیت بر فناوری‌های نوین ورود پیدا کرده به عرصه آموزش موضوع حائز اهمیتی است. موضوع مهم و چالشی دیگر این است که در جهانی که با گسترش تکنولوژی و همه‌گیری ابزار رایانه مواجهیم، چگونگی پرورش افراد برای زیستن و موفقیت در چنین جامعه‌ای نیز حائز اهمیت است به همین دلیل هرچه جلوتر می‌رویم آموزش از راه دور و فناوریانه جای آموزش سنتی را می‌گیرد چرا که به صرفه، در دسترس و به روز است.

از این رو پژوهش حاضر برای تقویت بهتر نوآوری و توسعه در آموزش عالی، استدلال می‌کند که باید به ظهور و رشد MOOC توجه کرد و تأثیر فواید و مضرات، فرصت ها و چالش هایی را که MOOC ها بر آموزش عالی سنتی کشور دارند بررسی می‌کند و به تعاریف مختصری از پیدایش و انواع موک ها و تاثیر آن در آموزش عالی ایران می‌پردازد.

تعریف اصطلاح موک

موک (Mooc) به لحاظ لغوی برگرفته از سرواژه های عبارت Massive Open Online Courses به معنی دوره آنلاین باز بزرگ است. زیمنس، از جمله نخستین محققان این حوزه، موک را پیده ای آنلاین توصیف کرد که شامل شبکه ای اجتماعی، متخصص، توانا در یک حوزه مطالعاتی و مجموعه ای از منابع آزاد آنلاین است و امکان تعامل فعال صدها تا ده ها هزاران نفر را فراهم می‌کند به گونه ای که بر اساس اهداف یادگیری، دانش و مهارت های نخستینی که دارند و نیز علایق مشترک خود، خودشان دوره را سازمان دهند. بنابراین موک ها دوره آنلاینی با هدف دسترسی آزاد از طریق وب با مشارکت بالا فراگیران هستند.

تاریخچه موک:

موک پدیده ای نسبتاً جدید با عمری حدوداً پانزده ساله است. اولین موک در سال ۲۰۰۸ توسط دانشگاه مانیتوبا کانادا ایجاد شد. این دوره آنلاین شامل ۲۲۰۰ دانشجوی رایگان (که مدرک نمی‌خواستند) و ۲۵ دانشجوی پولی (که مدرک می‌خواستند) بود. برخلاف دوره های آنلاین سنتی که یادگیرندگان عمدتاً وابسته به منابع ارائه شده از طرف استاد در سامانه یادگیری هستند، این آموزش بر اساس اصول ارتباط گرایي بود که یادگیرندگان باید از طریق یک شبکه از فضاهای یادگیری مختلف درس را فرا می‌گرفتند.

اما تا سال ۲۰۱۱ موک به صورت فراگیر شناخته شده نبود. دانشگاه استنفورد آمریکا باعث معروفیت موک شد. در پاییز ۲۰۱۱ یک دوره آموزشی آنلاین درباره هوش مصنوعی به وسیله دو استاد استنفورد ارائه شد و بیش از ۱۶۰ هزار نفر از بیش از ۱۹۰ کشور دنیا در آن ثبت نام کردند. در طی یک مدت کوتاه موک ها دانشگاهیان، یادگیرندگان، صاحبان کسب و کارها، رسانه ها و عموم مردم را جذب کردند. بسیاری از دانشگاه های معروف دنیا مثل ام.آی.تی، هاروارد، برکلی کالیفرنیا و دانشگاه تگزاس به این حرکت پیوستند و دروسشان را در موک ها ارائه دادند. همچنین هر سه سازمان عمده که دوره های موک را ارائه می‌دهند یعنی کورسرا، اوداکس و اودسیتی نیز در سال ۲۰۱۲ تأسیس شده اند. جنبش موک در سال ۲۰۱۲ آنقدر فراگیر شد که

روزنامه نیویورک تایمز ۳ در شماره دوم خود در نوامبر ۲۰۱۲ مقاله ای با عنوان "سال ماک" منتشر کرد. همچنین شماره ۲۹ اکتبر ۲۰۱۲ مجله تایمز به موضوع ماک اختصاص یافت.

تا سال ۲۰۱۲ ماک ها فقط توسط آمریکا و کانادا ایجاد می شدند اما از سال ۲۰۱۲ به بعد دانشگاه های کشورهای دیگر نظیر انگلستان و استرالیا به حرکت ماک پیوستند. برای مثال در سال ۲۰۱۳، ماک انگلستان با نام FutureLearn آغاز به کار کرد. در ابتدا ماک ها فقط به زبان انگلیسی بودند اما اکنون ماک هایی به زبان های چینی، عربی، اسپانیایی و فرانسه هم وجود دارند. در سال ۲۰۱۲ ماک اسپانیایی با نام MiriadaX در همان سال ماک عربی با عنوان Rawq و ماک چینی با عنوان XuetaangX شروع به کار کردند. امروزه تعداد دوره های آموزشی ماک آنقدر زیاد شده است که اکنون موتورهای کاوشی خاص آنها ایجاد شده است و این موضوع نشان دهنده نفوذ این گونه از دوره های آموزشی در بستر زندگی همگان است.

انواع پارادایم های آموزشی:

پارادایم ساختار گرایانه

پارادایم پیوند گرایانه

پارادایم انتقادی

۱- پارادایم ساختار گرایانه:

در این پارادایم دیدگاه سنتی به آموزش و پرورش وجود دارد. از منظر این دیدگاه و به مانند دیدگاه دورکیم، انسان موجودی متأثر از دنیای اطرافش است. یادگیری انسان ساختاری از پیش تعیین شده و برنامه ریزی شده دارد و فراگیر در آن راستا حرکت می کند و از آن متأثر است بنابراین نقش معلم به عنوان انتقال دهنده صرف دانش است و نیز در بردارنده منابع عظیم اطلاعات لذا فراگیران پیوسته در جریان یادگیری به اطلاعات معلم نیازمندند. بدین ترتیب فراگیر در جریان یادگیری نقش پذیرنده منفعل را دارد چراکه در جریان سازیدادگیری نقشی ندارد. همچنین این نوع از پارادایم، موضوع محور است یعنی یادگیری موضوعات خاص تعیین شده که در طی دوره ای اتفاق می افتد.

۲- پارادایم پیوندگرایانه:

این پارادایم برگرفته از نظر و آرا ایده آلیست ها، نظریه پردازان تفسیری، هرمنوتیک ها و سازنده گرایان است. بر اساس این دیدگاه انسان موجودی آزاد و انتخاب گر است لذا نمودهای رفتاری افراد مبین انتخاب های فرد بنابراین فرایند یاددهی یادگیری نمی تواند برایش از پیش بینی تعیین شده باشد. نقش معلم به عنوان تسهیل گر است و دانش توسط خود متری که عضوی فعال در جریان یادگیری است خلق یا بازسازی می شود. در طی این نگرش، حرکت از موضوع محوری به سوی فرایند محوری صورت می پذیرد.

۳- پارادایم انتقادی:

این پارادایم متعقد است که سیاست های برنامه آموزشی، در راستای تحکیم سلطه جویی طبقه مسلط در جامعه تدوین می شود و بدین ترتیب آموزش تنها بازآفرینی وضع موجود خواهد بود. لذا هدف از ظهور و بروز این دیدگاه، توانمندسازی گروه های به کناری رانده شده است تا بتوانند در برابر طبقه مسلط، مطالبه گر خواست ها و اهداف خود باشند. طرفداران این پارادایم خواهان ایجاد تغییر در برنامه درسی، ارزشیابی و روش تدریس اینگونه نظام ها هستند تا بتواند تنوع های فرهنگی را

بازتاب دهند و فرصت‌های برابر آموزشی ایجاد کند. بنابراین نقش مربی در این دیدگاه، عامل‌رهایی بخش است و فراگیران نیز به صورت فعال در جریان یاددهی یادگیری حضور دارند. منابع آموزشی این پارادایم نیز بیشتر متنی بر برنامه درسی پنهان است تا بتوانند به صورت نامحسوس اثرات دلخواه خود را پیاده‌سازی کنند.

انواع موک‌ها:

C mooc: موک ارتباط‌گرا

X mooc: موک انتقال‌گرا

C mooc: بر گرفته از تئوری آموزشی ارتباط‌گرایانه است. در این نوع از موک‌های آموزشی، فراگیر خود با توجه به شناختی که از خود، نیازها، علایق و توانایی‌هایش دارد، با انتخاب مدل و موارد مطالعه، دوره را برای خود طراحی و کنترل می‌کند. همچنین در این نوع بر اهمیت یادگیری مشارکتی و شبکه‌سازی اجتماعی تأکید شده است که متناسب با پارادایم پیوندگرایانه نیز است.

X mooc: برگرفته از رویکرد آموزشی رفتارگرایانه

این نوع از موک‌ها شامل فیلم‌های آموزشی کوتاه است تا بدین وسیله مفاهیم درسی طراحی، تنظیم و تدوین گردد. بنابراین یادگیرنده نقش فعال برای یادگیری ندارد و خود یادگیری مطلوبش را نمی‌سازد بلکه تنها دنبال‌کننده موک ارائه شده است که متناسب با پارادایم ساختارگرایانه نیز است.

موک و تاثیر آن در آموزش عالی ایران:

در نظام آموزشی ایران پدیده موک در ابعاد رسمی تنها در حد حرف باقی مانده است و تئوری‌های صرفی است که به منصفه عمل نرسیده؛ نظیر تأکید سازمان فنی و حرفه‌ای کشور به جهت ضرورت توجه به دوره‌های موک در آموزش‌های مهارتی هنرجویان خود که در میدان عمل جای هر اقدامی از آن دست خالی است. اما به طور غیررسمی در سایت و کتابخانه برخی اساتید دانشگاه شریف بارگذاری محتوا صورت می‌پذیرد که نمایش شکل ابتدایی از این دوره‌هاست.

فواید موک:

- ۱- آموزش فراگیر و امکان گسترش ارتباطات بین‌المللی در برنامه درسی آموزش عالی
- ۲- آموزش رایگان و بهره‌مندی از سطح بالای کیفیت تدریس اساتید
- ۳- اعطای گواهی
- ۴- مداومت و کمک به روزآمد بودن دانش
- ۵- شکل‌گیری گفتگو همگانی و امکان نقد گسترده‌تری از فراگیران
- ۶- محدود نبودن به زمان و مکان
- ۷- دسترسی سریع به برنامه درسی
- ۸- بانک اطلاعاتی جامع و همراه
- ۹- وجود انواع محتواهای سمعی و بصری

۱۰- امکان سرمایه‌گذاری و درآمدزایی برنامه درسی مبتنی بر MOOC

مضرات موک:

- ۱- عدم ایجاد ارتباط چهره به چهره
- ۲- کاهش تعلق خاطر یادگیرنده
- ۳- کاهش حس مسئولیت پذیری
- ۴- کاهش دلبستگی به جریان یادگیری
- ۵- عدم حضور فیزیکی در کلاس درس
- ۶- نبود فضا رقابتی با هدف توسعه مهارت ها
- ۷- تعداد زیاد فراگیر منجر به عدم امکان برقراری ارتباطات عمیق و موثر
- ۸- امکان به سرقت رفتن اطلاعات نوین ارائه شده در موک
- ۹- کم‌رنگ شدن نقش موثر معلم (آنتوان و همکاران، ۲۰۲۵، فاگ فینی، ۲۰۲۴ و سالن و همکاران، ۲۰۲۴)

معضلات موک:

- ۱- تنوع فرهنگی فراگیران
- ۲- چند زبانی مخاطبان
- ۳- نرخ ترک موک ها
- ۴- نحوه ارائه بازخورد مناسب و سازنده
- ۵- شکل گیری بحث های پراکنده
- ۶- عدم امکان ارزیابی دقیق از آموخته ها
- ۷- نسبت کم مربی به متربی
- ۸- امکان دور شدن از موقعیت های تحقیقی در آموزش (سالن و همکاران، ۲۰۲۴، زین آبادی و امیری، ۱۳۹۶).

تهدیدات موک

- ۱- امکان اختلال در کارکرد دانشگاهی
- ۲- امکان هدفمندی کمتر آموزش
- ۳- خطر تضاد ارزشی اهداف برنامه درسی ارایه شده در Mooc
- ۴- خطر کارآمدی کمتر اهداف برنامه درسی
- ۵- امکان استفاده ابزاری از MOOC ها برای القای محتوا
- ۶- امکان سطحی شدن اهداف برنامه درسی
- ۷- امکان تطابق کمتر محتوا با نیازهای مخاطبان
- ۸- احساس بدبینی و تردید نسبت به MOOC
- ۹- امکان کمی و سطحی نمودن فرایند ارزشیابی (آنتوان و همکاران ۲۰۲۵، فانگ فینی، ۲۰۲۴ ، زین آبادی و همکاران، ۱۳۹۶ و جعفری و همکاران، ۱۳۹۷)

عوامل موثر بر موفقیت موک ها:

- ۱- مشارکت فراگیران: عوامل موثر انگیزشی، آموزش متنوع، ارائه تسهیلات مناسب (مالی، زبان و...)
- ۲- سیستم های مدیریت: مدیریت یادگیری (اشتراک گذاری منابع و...) مدیریت محتوا (ذخیره، توسعه و اجرا، جذابیت، حجم، سادگی و...)
- ۳- استاندارد پذیر دوره ها: اصالت فرایند ها (تکنیک های تجزیه و تحلیل دقیق، استفاده از سؤالات درجه بندی شده و...) پشتیبانی (فنی و آموزشی و محتوایی و...)
- ۴- نگرش اجتماعی: پذیرش و مقبولیت دوره، اثربخشی تعاملات، تعلق به دوره و...
- ۵- تعاملات: تنوع رده های ارتباطی، مدیریت بحث ها، ارائه بازخوردهای مداوم، رها نکردن بحث ها و...

نتیجه گیری

موک ها علاوه بر اینکه فرصت هایی برای آموزش بهتر فراهم می کنند و مهارت های فراگیران را به صورت چندگانه تقویت می کند، توأمآ چالش ها و ضعف هایی نیز برای آموزش به همراه دارند که باید با نگاهی جامع و واقع بینانه مدیریت شود. بر خورد با چالش ها امری اجتناب ناپذیر است و یکی از عوامل به وجود آمدن چالش ها نبود آگاهی صحیح و درست و استفاده نامناسب می باشد. تحقیق یو و همکاران (۲۰۰۷) با عنوان مطالعه امکان سنجی پذیرش آموزش الکترونیک برای آموزش مداوم هیات علمی نشان داد که مؤلفه مربوط به آمادگی فرهنگی برای پذیرش آموزش الکترونیکی در باز آموزی اساتید در سطح پایینی بود و اساتید در زمینه های نوآوری های بر خط آمادگی چندانی ندارند و در این زمینه احساس نیاز می کنند و نیاز به آموزش دارند. (امتی و همکاران، ۲۰۱۵) براساس مدل فیشریز (صراف زاده، ۱۳۹۵) دانش، نگرش، انگیزه کافی و بهبود امکانات و تجهیزات لازم م ی توانند این چال شها را به فرصت تبدیل کند. برخی از عناصر مهمی که بر آمادگی آموزش الکترونیکی و آکادمیک اساتید در زمینه کاهش نیازهای آموزشی و علمی مؤثرند، عبارت است از فناوری، فرهنگ، دانش و مهارت رایانه ای افراد، توانمندی منابع و سرمایه.

شناسایی چالشها و فرصتها در برنامه درسی مبتنی بر موکها به برنامه ریزان آموزشی، مدیران و مسئولان آموزشی کمک می - کند تا از نتایج این پژوهش در تهیه و تغییر برنامه درسی، تسهیل سازنده این نوآوری ها در پایه های مختلف استفاده کنند. بدین ترتیب مشخص می گردد برنامه های درسی مبتنی بر موکها می توانند با تغییر در محیط راهبردی آموزش عالی بر بسترها و زمینه های آموزشی تأثیر بسزا یی داشته، فرصت ها و تهدیدات نوینی را نیز در برابر آموزش عالی قرار دهد که آموزش عالی با کاربرست رویکردهای تلفیقی در زمینه نوآوری های برنامه های درسی و نیز برنامه ریزی استراتژیک زمینه استفاده سازنده و مفید از چنین نوآور یهایی را هر چه بیشتر میسر سازد .. پژوهش می تواند به امکان سنجی اجرای موک ها در آموزش عالی ایران با شناسایی چالش ها و تهدیدات و نیز قوت ها و فرصت هایی که ملازم با آن است کمک نماید و بستر را در راستای بومی ساختن موک ها در آموزش عالی ایران فراهم نماید.

براساس یافته های پژوهش به منظور کاربرست مثبت و سازنده M OOC ها در آموزش عالی ایران پیشنهاد می شود: براساس نتایج پژوهش حاضر، در نظر گرفتن شرایط زمینه ای و برنامه ریزی در زمینه تقویت و تدارک بهینه ی آن، به عنوان شرایط تاثیرگذار بر تمامی مولفه ها و عوامل دخیل در طراحی موک ها در آموزش عالی است؛ دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی

سرمایه‌گذاری خود را در جهت گسترش فرهنگی که خواهان کشف، اختراع، نوآوری و خلق برنامه‌های درسی مبتنی بر موک‌ها باشد به‌منظور استقرار ساختار دانش محور فراهم نمایند؛ زمینه بسط برنامه‌های درسی مبتنی بر موک‌ها در محیط‌های دانشگاهی از طریق کارهای تیمی جلسات پرسش و پاسخ بین دانشجویان و اساتید، بحث‌های گروهی تشکیل کارگاه‌های آموزشی و سمینارها با همکاری سایر سازمانها و مراکز آموزش عالی گسترش یابد.

افزایش سواد دیجیتال و اطمینان از دسترسی به فناوری‌های ضروری، گام‌های مهمی در پر کردن شکاف دیجیتالی و به حداکثر رساندن تأثیر MOOC است. اکتشاف MOOC (دوره‌های آنلاین باز گسترده) در چارچوب آموزش کسب و کار در اوکراین پتانسیل قابل توجهی را برای ایجاد انقلاب در یادگیری غیررسمی نشان می‌دهد. این پلتفرم‌ها مزایای قابل توجهی مانند انعطاف پذیری، دسترسی و مقرون به صرفه بودن را ارائه می‌دهند که آنها را به ابزاری قدرتمند برای توسعه شخصی و حرفه‌ای تبدیل می‌کند. ادغام MOOC‌ها در چارچوب آموزشی می‌تواند چشم‌انداز آموزشی اوکراین را به طور قابل توجهی افزایش دهد، به ویژه از طریق توسعه پلت فرم‌های ملی یادگیری که هم منابع آموزشی و هم خدمات مشاوره تجاری را ارائه می‌دهند.

منابع

۱. جعفری، اسماعیل، فتحی واجارگاه، کوروش، عارفی، محبوبه و رضایی زاده، مرتضی (۱۳۹۷). شناسایی قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای برنامه‌های درسی مبتنی بر MOOC در آموزش عالی ایران. نشریه تکنولوژیدر آموزش، ش (۱۳) دوره (۱)، ۱۴۵-۱۵۶.
۲. جعفری، اسماعیل، فتحی واجارگاه، کوروش، عارفی، محبوبه و رضایی زاده، مرتضی (۱۳۹۷). تبیین راهبردهای مواجهه با "موک‌ها" در برنامه درسی آموزش عالی. فصل‌نامه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی سال هشتم، شماره چهارم، ص ۸۱-۱۰۵.
۳. زین‌آبادی، حسن رضا و موسوی‌امیری، سیده طیبه (۱۳۹۶). تأملی بر دوره‌های موک در نظام آموزش عالی ایران؛ چالش‌ها و راهکارها. فصلنامه نوآوری و ارزش‌آفرینی، سال ششم، شماره دوازدهم، پائیز و زمستان.
۴. صراف زاده، مریم (۱۳۹۵). کتابخانه‌ها و کتابداران در عصر موک. فصلنامه علوم و فنون مدیریت اطلاعات (سال اول، شماره دوم، بهار ۱۳۹۵).

5. Agarwala, M. (2013). *A research summary of MOOC completion rates*. Retrieved from <http://edlab.tc.columbia.edu/>
6. Allon, G. (2012). Operations management, Udemy. *Chronicle of Higher Education*, 59(6), B10-11.
7. Altbach, P.G. (2014) 'MOOCs as neocolonialism: who controls knowledge?' *International Higher Education*, (75), pp.5-7.
8. Anh Tuan, Pham.(2025). Blended MOOCs in higher education: Analyzing student interaction and satisfaction. *Contemporary Educational Technology*, 2025, 17(1), ep550 ISSN: 1309-517X (Online).
9. Cho, M.-H., Yang, T., Niu, Z., & Kim, J. K. (2024). Investigating what learners value in marketing MOOCs: A content analysis. *Journal of Computing in Higher Education*, 36(1), 93–115. <https://doi.org/10.1007/s12528-022-09347-w>
10. Edward, C. N., Asirvatham, D., & Johar, Md. G. M. (2018). Effect of blended learning and learners' characteristics on students' competence: An empirical evidence in learning oriental music. *Education and Information Technologies*, 23(6), 2587–2606. <https://doi.org/10.1007/s10639-018-9732-4>.
11. Estévez-Ayres, I., Alario-Hoyos, C., Pérez-Sanagustín, M., Pardo, A., Crespo-García, R. M., Leony, D., Parada G., H. A., & Delgado-Kloos, C. (2015). A methodology for improving active learning engineering courses with a large number of students and teachers through feedback gathering and iterative refinement. *International Journal of Technology and Design Education*, 25(3), 387–408. <https://doi.org/10.1007/s10798-014-9288-6>
12. Fox, A. (2013) 'From moocs to spocs', *Communications of the ACM*, 56(12), pp.38-40.
13. Holley, K.A. (2017) 'Interdisciplinary curriculum and learning in higher education', In *Oxford research encyclopedia of education*.
14. Jacobs, A. J. (2013). *Two cheers for Web* *New York Times*, 162(56113), 1-7.
15. Mackness, J., Waite, M., Roberts, G. and Lovegrove, E. (2013) 'Learning in a small, task-oriented, connectivist MOOC: Pedagogical issues and implications for higher education', *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 14(4), pp.140-159.

16. Kolowich, S. (2013) 'A university's offer of credit for a MOOC gets no takers', The Chronicle of Higher Education, 8.
17. Kop R, Carroll F.(۲۰۱۱). Cloud computing and creativity: learning on a massive open online course. European Journal of Open, Distance and E-Learning, Special Issue on Creativity and OER. Retrieved from.
18. Omati E, Tavassoli-Farahi M. The emergence of Massive Open Online Courses in Medical Education. Journal of Modern Medical Information Sciences. 2015; 1(3): 40-53. Persian.
19. Rodriguez, C.O. (2012) 'MOOCs and the AI-Stanford Like Courses: Two Successful and Distinct Course Formats for Massive Open Online Courses', European Journal of Open, Distance and E-Learning.
20. Sanchez-Gordon, S. and Luján-Mora, S. (2018) 'Technological innovations in large-scale teaching: Five roots of massive open online courses', Journal of educational computing research, 56(5), pp.623-644.
21. Sahu, S. and Rana, C. (2020) 'Advancement of open learning through moocs in academic libraries: Impact and challenges', KIIT Journal of Library and Information Management, 7(2), pp.91-99.
22. Salun, Maryna, & Zaslavska, Kateryna. (2024). MOOCs and their contribution to non-formal learning in the realities of Ukrainian business education. *Proceedings of 11th Socratic Lectures 2024*.
23. Siemens, G. (2013). What is the theory that underpins our MOOCs?
24. Spring, K. J., Graham, C. R., & Hadlock, C. A. (2016). The current landscape of international blended learning. *International Journal of Technology Enhanced Learning*, 8(1), 84–102. <https://doi.org/10.1504/IJTEL.2016.075961>
25. Stuchlikova L.(2016). Challenges of education in the 21st century. Proc. of International Conference on Emerging e-learning Technologies and Applications (ICETA) (pp. 335-340). IEEE, Seville, Spain; 2016 .
26. Wu, H., & Luo, S. (2022). Integrating MOOCs in an undergraduate English course: Students' and teachers' perceptions of blended learning. *SAGE Open*, 12(2). <https://doi.org/10.1177/21582440221093035>
27. Yousef, A. M. F., Chatti, M. A., Schroeder, U., & Wosnitza, M. (2015). A usability evaluation of a blended MOOC environment: An experimental case study. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 16(2). <https://doi.org/10.19173/irrodl.v16i2.2032>
28. Yu S, Chen IJ, Yang KF, Wang TF, Yen LL. A feasibility study on the adoption of e-learning for public. Nurse Education Today. 2007; 23(7): 1-7.